

Innspill til St. melding om offentlige anskaffelser

Vi viser til regjeringens ønske om innspill til den kommende stortingsmeldingen om offentlige anskaffelser, og takker for utsettelsen av innspillsfristen:

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/onsker-innspill-om-offentlige-anskaffelser/id2544197/>

Den nye stortingsmeldingen må sees i sammenheng med den nye loven om offentlig anskaffelser, der § 5 krever at offentlige innkjøpere «skal innrette sin anskaffelsespraksis slik at den bidrar til å redusere skadelig miljøpåvirkning, og fremme klimavennlige løsninger der dette er relevant.»

I Norge gjennomføres offentlige innkjøp for om lag 480 milliarder kroner hvert år. Den nye loven om offentlige anskaffelser vil være viktig, både for å redusere det norske miljøfotavtrykket og for å stimulere til et stadig mer miljøvennlig næringsliv blant aktørene som er leverandører til offentlig sektor. Den nye loven kan, om effektivt implementert, bli blant de viktigste verktøyene for å styrke grønn konkurransekraft i Norge. Erfaringene med anbud fra blant annet el-ferger i Hordaland viser hvordan vektlegging av miljøkrav kan skape helt nye løsninger og eksportnæringer.

At hovedregelen i offentlig anskaffelser nå er at oppdragsgiver skal vekte miljø med minst 30 prosent er godt og konkret. Per i dag er det ifølge våre kilder ganske unormalt at miljø vektes i det hele tatt, og om miljø nevnes er det sjelden miljø vektes tyngre enn pris i det endelige valget. For å endre denne praksisen må dette følges opp i meldingen. Dette må blant annet innebære å:

- Styrke klageadgangen gjennom å utvide klageretten for brudd på miljøbestemmelser til å gjelde allment, og avvikle saksbehandlingsgebyrer for privatpersoner og frivillige interesseorganisasjoner.
- Styrke offentlige innkjøperes miljøfaglige kompetanse.
- Styrke standarder for, og ressurser til etterprøving.
- vurdere overtredelsesgebyr for brudd på anskaffelsesloven § 1 og 5.
- krav om at offentlige oppdragsgivere publiserer sine anskaffelser.

Klageadgang

At det ikke er en allmenn klagerett på brudd på miljøbestemmelsene i anskaffelsesloven er en trussel mot en effektiv håndheving av lovens intensjon. Næringsinteressene som har klagerett konsentrerer seg hovedsakelig kun om økonomiske hensyn når de klager inn tapte anbud. Dette gjør at offentlige innkjøperes frykt for klager og søksmål fra overordnede, potensielle leverandører, dersom anbudsrunder avgjøres på mindre objektive kriterier enn pris, kan være en betydelig barriere for å ta reelle hensyn til den nye lovens krav om miljøvekting.

For å bidra til bedre oppfølging av lovens intensjon, men vi det bør tilrettelegges slik at også miljøvernorganisasjoner og andre med rettslig interesse i miljøsaken får klagerett for brudd på miljøbestemmelsene i anskaffelsesloven. I dagens regelverk er det så kostbart å klage

inn brudd på miljøbestemmelsene, at både privatpersoner og miljøvernorganisasjoner effektivt blir forhindret fra å kunne klage inn brudd på miljøbestemmelsene i anskaffelsesloven. For å motvirke dette mener vi at saksbehandlingsgebyrene privatpersoner og frivillige interesseorganisasjoner må avvikles.

Offentlige innkjøperes miljøkompetanse

Manglende miljøkompetanse, nettverk og erfaring hos offentlige anskaffere er en betydelig barriere for å sette, evaluere og velge løsninger med best mulig miljøprofil. Tidligere studier, blant annet i regi av BI sitt masterprogram for Grønn Vekst, har vist at den enkelte innkjøpers personlige miljøengasjement har hatt svært stor betydning i de tilfellene miljø er vektlagt i offentlige innkjøp hittil. Det er derfor behov for skolering og etablering av miljønettverk blant offentlige innkjøpere der erfaringer kan utveksles med det nye lovverket. Her bør man særlig vektlegge å styrke kunnskapen om livssyklusanalyser.

Selv etter lovendringen gjennomføres de aller fleste offentlige anbud uten spesifiserte miljøkrav, og er som regel altfor lavt vektet¹. Dersom man virkelig ønsker å sette miljøkrav, må også de ansattes trygghet som innkjøpere styrkes. Etatene må ha ressurser og systemet for å håndtere klager, belønne miljøanbud internt og forsvare de valg som blir tatt.

Uten et system, der det er reelle belønninger for å gjøre en god miljøjobb i tråd med lovverkets intensjon, er det stor fare for at mindre miljøengasjerte ansatte vil fortsette å tilpasse innkjøp og vekting slik at rimeligste anbud uansett vinner, for å slippe mulige problemer i etterkant. En slik innstilling må motarbeides med klare føringer og sikkerhetsnett, slik at det heller blir stilt spørsmål ved valg av et billig alternativ enn et dyrere.

Styrke standarder for etterprøving

Det er også avgjørende at miljøkrav som er satt blir etterprøvd, noe som i liten grad er tilfelle i dag. Mange offentlige aktører har gode kontraktsbestemmelser på dette, uten at man nødvendigvis har standarder for, eller ressurser til å følge opp kontraktsbestemmelsene og håndheve eventuelle kontraktsavvik.

Det er mange private tilbydere som på anbudsstadiet lover gull og grønne skoger om hvor miljøvennlige de er. Men når de kommer til kontraktsperioden så er ikke den private leverandøren like opptatt av dette, og offentlige virksomheter har ofte ikke vilje eller kapasitet til å følge opp. En aktør som ofte har ambisiøse miljøkrav i sine utlysninger, men som tilnærmet aldri kontrollerer om disse miljøkravene blir etterlevd er ifølge våre kilder blant annet Statens vegvesen. Slik praksis underminerer miljøkravenes effekt og kan bidra til å svekke ordningens legitimitet. Miljøkravene bør også nedfelles i selve kontrakten, ikke bare anbudsdokumentene.

1

<http://www.anbud365.no/avslørende-rapport-tre-av-fire-uten-miljokrav-som-tildelingskriterium/>

Overtredelsesgebyr for brudd på miljøbestemmelser

I et miljøperspektiv er § 1 og 5 de viktigste bestemmelsene i anskaffelsesloven. Miljøbestemmelsene vies mye oppmerksomhet, og har blitt understreket av anskaffelsesforskriften § 7-9.

Nærings- og fiskeridepartementet understreket nylig at «*Stat og kommunar må bruke innkjøpsmakta si meir aktivt som eit verkemiddel i omstillinga til eit lågutsleppsamfunn i Noreg*»². For offentlige virksomheter kan det være kostnadsbesparende å unnlate å etterleve miljøbestemmelser. For å motvirke offentlige virksomheters økonomiske initiativ til å bryte miljøbestemmelsene, samt gi miljøbestemmelsene større kraft foreslår vi å innføre overtredelsesgebyrer for virksomheter som bryter med disse miljøbestemmelsene. Overtredelsesgebyret bør settes på et slikt nivå at det vil oppveie eventuelle økonomiske fordeler ved å bryte med miljøbestemmelsene.

Krav om offentliggjøring av oppdragsgiveres anskaffelser

I Anskaffelsesloven står det «Oppdragsgiveren skal opptre i samsvar med grunnleggende prinsipper om konkurranse, likebehandling, forutberegnelighet, etterprøvnbarhet og forholdsmessighet.» For å sikre etterprøvnbarheten i offentlige anskaffelser mener vi at oppdragsgiveres anskaffelser må offentliggjøres, for eksempel gjennom publisering på offentlige virksomheters nettsider. Lettere tilgang på informasjon vil øke risikoen for at eventuelle brudd på miljøbestemmelsene avdekkes, og vil gjøre det lettere for media, privatpersoner og frivillige interesseorganisasjoner å sjekke at lovverket følges.

Greenpeace Norge

V/Halvard Haga Raavand, politisk rådgiver.

² <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/vil-ha-fleire-grone-innkjop/id2550261/>